

Geneza
Teatrului Național
din Chișinău
1818-1960

(O cronică)

IURIE COLESNIC

CARTIER

Cuprins

Geneza unui teatru național	7
Preludiu	13
1918	29
1919	37
1920	45
1921	51
1922	63
1923	69
1924	73
1925	83
1926	89
1927	95
1928	105
1929	119
1930	133
1931	141
1932	167
1933	185
1934	207
1935	239
1936	245
1937	251
1938	261
1939	281

1940	283
1941	287
1942	291
1943	297
1944	319
1945	323
1946	327
1947	335
1948	339
1949	351
1950	355
1951	363
1952	375
1953	391
1954	393
1955	405
1956	413
1957	433
1958	459
1959	459
1960	473
Adnotare	487
Adnotation	489
Indice de nume	491

1918

Fondarea Teatrului Național din Basarabia

Premisele

Istoria Teatrului Național din Basarabia are o sorginte complicată din punct de vedere cronologic, teritorial și chiar politic.

Semnalarea apariției unor trupe de actori, gruparea lor în jurul unor scopuri nobile au dus, în cele din urmă, după Unirea Basarabiei cu România la 27 martie 1918, la recunoașterea necesității deschiderii la Chișinău a unui teatru permanent și profesionist.

„Astfel, ziarul *Cuvânt moldovenesc* relatează despre spectacolul *Sinucigașul* („piesă în două acte de Rudkovski, tălmăcită din rusește”), prezentat de amatori la 24 noiembrie 1917. La aceeași serbare a evoluat și renumitul cor condus de Mihail Berezovschi, precum și Elena Alistar, medic de profesie, care a cântat arii și cântece populare. Documentele vremii pomenesc și despre alte piese jucate de amatori în limba română atât la Chișinău, cât și în alte localități basarabene.” (Le-

Mihail Sadoveanu

onid Cemortan, *Teatrul Național din Chișinău* (1920-1935), Chișinău, 2000, pag. 275.)

Șeful Biroului de organizare a Sfatului Țării, Vasile Țanțu, a avut norocul să se implice și la scrierea unei pagini frumoase în Istoria Teatrului din Basarabia.

Și dacă despre meritele lui politice se mai pomenește, apoi despre faptul că el era și un coordonator al vieții culturale basarabene nu se știe nimic. În volumul *Oameni între oameni* (Buc., 1990), Onisifor Ghibu reproduce o scrisoare a lui Mihail Sadoveanu, unde figura centrală este Vasile Țanțu:

„31 ianuarie 1918

Dragă domnule Ghibu,

Când am plecat din Chișinău, m-am înțeles cu d. Țanțu pentru organizarea reprezentațiilor regulate de teatru la Chișinău și în Basarabia. Acuma chiar suntem gata ca să venim la 5 sau la 12 februar pentru alte două reprezentații: APUS DE SOARE și RĂZVAN și VIDRA. Când vin, voi aduce și coruri pentru CINEL-CINEL și BABA HÂRCA ca să le învețe corul de acolo și noi să venim numai cu actorii. Am telegrafiat pentru zilele de mai sus – dar n-am primit încă răspuns de la dv. Am mai vorbit cu d. Țanțu (pentru a opri orice întreprindere particulară comercială) ca acolo dv. să nu dați concursul și sala nimănui fără a mă întreba pe mine aici. Revin asupra acestei dorinți, rugându-te să vorbești din nou cu Țanțu. Văd că impresarii de aici se pregătesc să asalteze Chișinăul.

Răspunde, te rog, imediat în privința sălii ca să știu când să venim.

Cu dragoste, Mihail Sadoveanu.”

▲ Vasile Țanțu

▼ Pan Halippa

Iar Pan Halippa, într-un articol scris în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, conturează tema fondării Teatrului Național din Chișinău:

„Teatrul românesc în Basarabia și Transnistria

În vizitele repetate pe care le-am făcut în mai multe centre ale Basarabiei, după eliberarea ei de sub stăpânirea de blestem a bolșevicilor, pretutindeni am întâlnit gândul și dorința localnicilor de a vedea cât mai curând reluarea preocupărilor culturale de altădată, printre care reprezentațiile de teatru românesc, care să-i mai dezmoștească pe oameni din topeala sufletească, în care i-a lăsat tăvălugul sovietic cu toate practicile lui uluitoare și obositoare, până la anihilarea voinței de a trăi... Unii din convorbitorii mei puneau și chestiunea necesității politice de a organiza spectacole teatrale, spre a da posibilitate intelectualilor de a-și însuși și trăi viața și spiritualitatea românească prin cel mai reprezentativ așezământ de cultură al unui neam, care este teatrul.

Prietenii de peste Nistru, unde am fost și unde am întâlnit aceeași dorință, stăruiau în problema teatrului românesc în Transnistria mai ales pentru motivul că la ei lumea a cam fost deprinsă de autoritățile sovietice să meargă la teatru, unde spectatorii erau îndrumați și înrâuriți într-un anumit sens, ceea ce astăzi mai dospește ca o drojdie în mințile și sufletele oamenilor. Teatrul românesc în Transnistria ar fi și o școală bună pentru deprinderea limbii literare românești, ceea ce nu-i un lucru de prisos într-o provincie de moldoveni buni, dar care n-au avut posibilitatea să-și facă școală în limba bogată și frumoasă, în care s-a scris tot

ce are mai înalt și mai adânc cultura neamului nostru românesc, din sânul căruia transnistrenii au început să priceapă că fac și ei parte.

Dar cu toată dorința de a se vedea cu un ceas mai devreme activitatea de propovăduire sănătoasă românească din teatru în Basarabia și Transnistria, instituțiile și oamenii de care atârnă lucrul acesta, n-au făcut încă nimica pentru organizarea de reprezentații teatrale în aceste provincii. Și transnistrenii au încercat să-și formuleze aceasta și la Ministerul artelor și cultelor, și la Ministerul propagandei, și la Direcția generală a teatrelor, dar până acum intervențiile făcute n-au dat rezultatul dorit. Știu doar atât că primăria Odesei a făcut să se redeschidă Opera rusească îndată după instalarea autorităților românești acolo. Mai știu că Guvernământul Transnistriei a numit pe dl Dominte Timonu – publicist și scriitor transnistrean – ca director al Teatrului de stat de la Tiraspol, încă din luna ianuarie. Dar până acuma nu am luat cunoștință despre pregătirea unor spectacole românești în Basarabia și Transnistria, cu toate că aceste spectacole se așteaptă ca pâinea caldă. Singura mângâiere ce avem este că frații bucovineni, care au dovedit că știu să se înțeleagă mai degrabă și să sară uniți, în vederea obținerii unui rezultat practic, au și reușit să capete spectacole pentru Teatrul lor Național de la Cernăuți. Acest lucru ar trebui să-i îndemne și pe basarabeni și transnistreni să se organizeze mai degrabă și să intervie și ei cu puteri unite pretutindeni, unde s-ar cere, precum în chestiunea teatrului, tot așa și în alte probleme care bat la ușa vieții, dar care rămân nesatisfăcute, deocamdată.

Soluția aceasta ni se pare potrivită pentru motivul că, pusă în aplicare altădată, și anume

în Basarabia de la începutul anului 1918, ea a dat rezultate cu totul mulțumitoare. Mi-aduc aminte că noi, basarabenii, prin intervenția neîntârziată la guvernul din Iași, ne-am învrednicit să avem la Chișinău reprezentații ale Teatrului Național din capitala Moldovei, înainte de actul Unirii de la 27 martie 1918. Guvernul român de pe atunci, îndată după intrarea trupelor românești în Basarabia, ascultând cererea guvernului Sfatului Țării, a hotărât să trimită la Chișinău o trupă de artiști de la Teatrul Național ieșean de sub direcțiunea dlui Mihail Sadoveanu. Trupa teatrelor unite ale Naționalului din Iași, având în fruntea ansamblului pe: Aglaia Pruteanu, Olimpia Bârsan, State Dragomir, V. Antonescu, Miron Popovici, V. Brezeanu, Ion Profir și alții, a jucat la Chișinău, în Teatrul Nobilimii, în ziua de 24 ianuarie, „Fântâna Blanduziei” de Vasile Alecsandri și în ziua de 25 ianuarie „Răzvan și Vidra” de Bogdan Petriceicu Hasdeu. Și pot spune că a fost atunci în capitala Basarabiei o sărbătoare care nu se mai șterge niciodată din amintirea noastră! În ajunul zilei de 24 ianuarie, Sfatul Țării votase Independența Republicii Moldovenești Basarabene, așa că a doua zi a fost o dublă sărbătoare: se prăznuia, pe de o parte, Independența României, iar pe de altă parte, eliberarea Basarabiei de sub jugul rusesc. Parada militară de la 24 ianuarie 1918 din Chișinău, banchetul din saloanele Teatrului nobilimii și spectacolul din seara zilei acelea nu se vor uita niciodată de cei care au avut fericirea să participe la ele.

Evenimentul teatral din zilele de 24 și 25 ianuarie de la Chișinău își are și un document comemorativ, care se păstrează la Teatrul

Național de la Iași, căci artiștii au primit, pe lângă o mândră cunună de lauri lucrată în argint, o foarte impresionantă adresare, pe care o reproducem aici ca un document grăitor al vremii de credinți puternice, de izbucniri și înfăptuiri spontane, de viață trăită în plin și frumos, de nădejdi luminoase și fără umbre de îndoială!

Iată apelul:

Românii din Basarabia

către

Artiștii Teatrului Național din România cu prilejul reprezentării pieselor: Fântâna Blanduziei de V. Alecsandri și Răzvan și Vidra de B.P. Hasdeu, în Chișinău la 24 și 25 ianuarie 1918

Fraților din Moldova de peste Prut!

Voi ne-ați adus astăzi îndărăt pe Hasdeu al nostru pe care împrejurările nenorocite din trecut ne-au făcut să-l pierdem. Voi ne-ați îmbogățit sufletul cu lumina răsărită în Basarabia noastră pe care noi n-am putut-o păstra pentru noi. Căci așa ne-a fost soarta în trecut: fiii noștri cei mai buni trebuiau să plece sau peste Prut, sau peste Nistru. Ferice de cei dintâi, căci ei ajungeau să-și poată servi neamul, dar amar de durere pentru cei din urmă, care treceau Nistrul ca să slujească străinului – dușmanului.

Ne gândim cu adâncă durere: Oare ce ar fi fost Basarabia noastră, atât pentru ea, cât și pentru întregul neam românesc, dacă fiii ei cei luminați ar fi putut rămâne aici și ar fi putut lucra pentru noi? Dacă nu s-ar fi pierdut sute și mii de inși printre străini, unde am fi noi azi? De bună seamă că nu ne-ați găsi în acest întuneric îngrozitor, și acum n-ar trebui să veniți d-voastră cu Hasdeu la noi, ci am veni noi cu el la d-voastră.

Dar să aruncăm vâlul uitării asupra trecutului dureros și să mulțumim lui Dumnezeu că prezentul ne e mai fericit. Țara noastră sloboadă, care nădăjduim că va fi o parte întregitoare a ROMÂNIEI NOI DE MÂINE, nu va mai fi nevoie să-și trimită prin străini copiii ei cei mai buni. Căci pentru noi Prutul astăzi nu mai e hotar și peste Nistru nu mai duce nicio punte, decât pentru a trece la cei o jumătate de milion de frați de acolo, care s-au trezit și ei la viața națională. Nimic n-o să mai dăm de-acum încolo nimănui – nimic, decât – totul o să dăm culturii neamului nostru.

Și, dacă vreodată, până ne vom întări mai bine temeliile culturale, vom mai avea nevoie de sprijinul frățesc al dvs., credem că nu peste mult timp vom putea sta pe picioarele noastre și vom putea ajunge să ne îmbogățim înșine viața sufletească a noastră și a întregului neam. Pentru cultura neamului nostru întreg de acum nu mai sunt piedici: suntem una și vrem să fim una pentru toate vremurile.

Să trăiți, Domnilor artiști, care lucrați fără zăbavă pentru această unire!

Să trăiască întreg neamul românesc unit!

Românii din Basarabia

Am reprodus în întregime această adresare pentru a se vedea cum înțelegeau basarabienii de la 1918 să-și contopească sufletul lor moldovenesc în sufletul mare al neamului românesc și cum guvernării timpului știau să folosească teatrul pentru trezirea conștiinței naționale la acei frați, care până atunci n-avură prilej să se simtă mândri că au și ei cu ce sta în rând cu popoarele mari și luminate. Reprezentarea celor două capodopere ale dramaturgiei istorice

românești a trezit în basarabeni un entuziasm de nedescris și s-a ivit dorința de a se adăpa cât mai des din izvorul potolitor de sete al frumosului românesc, cu origini vechi romane și cu scăpărări și fulgere ale unei istorii vijelioase și atât de nedrept față de un popor bun ca al nostru!

După o lună de la aceste prime reprezentații teatrale românești în capitala Basarabiei reînviata, trupa teatrelor unite ale Naționalului de la Iași a venit la Chișinău, sub conducerea marelui fruntaș al scenei române din ultima decadă, C.I. Nottara, cu „Apus de soare” de Barbu De-

C. Constantinov (primul din stânga) cu fratele său Arion, tata Timofte, bunicul Axentie și surorile mamei, Frăsina și Venea, anul 1918 (Arhiva C. Constantinov)

lavrancea și „Răzvan și Vidra” de B.P. Hasdeu. Rând pe rând au fost apoi vizitate și celelalte orașe ale Basarabiei, iar mai târziu, în 1922, în capitala Basarabiei – Chișinău – a luat ființă Teatrul Național cu trupa lui permanentă, și în 1924 – Societatea Dramatică, de sub conducerea dlor Ludovic Dauș și Mitu Dumitriu.

Că activitatea de mai târziu a Teatrului Național din Chișinău n-a avut șanse să se dezvolte liber și cu rezultate mai pozitive pentru progresul cultural al Basarabiei, se știe. Se cunosc chiar și cauzele care au stânjenit bunul mers al Teatrului Național din capitala provinciei dintre Prut și Nistru. Să nu uităm însă eforturile municipiului Chișinău și ale reprezentanților Basarabiei de a da o soluție cât mai potrivită pentru dezvoltarea teatrului românesc în provincia noastră. Că aceste eforturi n-au fost încununate de succes, de vină au fost și evenimentele care s-au precipitat și au dus la invazia sălbaticilor din Răsăritul sovietic în Basarabia, martiră și sortită nenorocului, pentru că este așezată la hotar între Europa și Asia, între lumea domolită de civilizația creștină și lumea mereu în frământare, din pricina fermenturilor de descompunere a despoțiilor asiatice.

Astăzi, problema teatrului românesc în Basarabia trebuie reluată imediat, căci este cu neputință să stăm cu brațele încrucișate și să vedem cum lumea orașelor și satelor noastre rămâne fără nicio distracție sănătoasă și este tentată doar de petreceri josnice și atât de costisitoare, ca beția, jocul de cărți și altele.

În Basarabia veche, în Basarabia de până la Unire, s-a bucurat de mare succes teatrul românesc ușor, cu vodevilurile și piesele lui Vasile Alecsandri, Matei Millo, Costache și Iacob

Negruzzi, Eugen Carada și alții. Bătrânii, care s-au stins demult, l-au văzut, pe la jumătatea secolului trecut, pe Matei Millo jucând cu trupa lui în Chișinău. Cronica vremii a înregistrat succesele mari ale trupei ieșene a lui Teodorini, care a jucat la Chișinău pe la 1862-1863. Trupa artistului ieșean Nicolae Luchian a jucat la Chișinău în 1868-1869, stârnind furtuni de entuziasm printre moldovenii noștri, care nu se mai săturau de versurile dulci ca mierea ale lui V. Alecsandri:

*La Moldova cea frumoasă
Viața-i dulce și voioasă,
La-l Moldovei dulce soare
Crește floare lângă floare!*

Succes mare a avut și trupa lui Costache Bălănescu, în anul 1885, și trupa fraților Vlădicescu, în 1887. Și un lucru vrednic de pomenit este și acela că, în 1888, când au venit la Chișinău marii artiști români Aristizza Romanescu și Grigore Manolescu și au jucat cunoscutele drame din marele lor repertoriu – „Hamlet”, „Uriel Acosta”, „Mândrie și amor” și altele –, ei nu s-au bucurat de un succes material prea mare, deși jocul lor a stârnit admirația chiar și a rușilor, și de aceea au fost nevoiți să joace și piese-vodeviluri, pentru ca astfel să fie pe placul publicului local dornic de teatru curat românesc, nu tradus din alte limbi. Și alt lucru vrednic de pomenit este că dintre toți artiștii români care au jucat în Basarabia, cel care s-a bucurat mai ales de simpatia basarabenilor a fost Pechea Alexandrescu, care a stăruit din an în an să colinde orașele basarabene și a jucat și peste Nistru, la Movilău și la Odesa, și peste tot cu aceleași piese și vodeviluri românești de V. Alecsandri.

În sfârșit, mai pomenim și faptul că teatrul românesc, realizat de amatorii locali basara-